

Ubestemt genitiv og såkaldt attributiv genitiv som bestemmere i nutidsdansk

Stefan Nyord

Abstract

In contemporary Danish a genitive is most commonly used as a determiner in a noun phrase making that noun phrase definite. This paper examines two possible exceptions to this mentioned by *Grammatik over det Danske Sprog* (Hansen & Heltoft 2019): indefinite genitives and so-called attributive genitives. It is argued in the paper that indefinite genitives like most other genitives function as determiners making noun phrases definite. The paper goes on to discuss how this could be interpreted semantically. Furthermore, it is argued in the paper that attributive genitives likewise function as determiners, and it is suggested that noun phrases with this type of genitive should be interpreted as cases of so-called qualified definiteness.

Nøgleord

bestemmer, bestemthed, dansk, genitiv

1. Genitiv som bestemmer i nominalsyntagmer

Går man tilstrækkelig langt bagud i sproghistorien, finder man det forhold, at genitiv engang var en kasus, som blev styret af verber og præpositioner. Denne brug af genitiv forsvinder imidlertid i løbet af middelalderen og overlever kun i en række faste udtryk (Frederiksen 2019: 55-56; Heltoft 2019: 150-151). Ved siden af denne egentlige kasusbrug har man fra gammel tid brugt genitiv på den måde, som vi kender fra nutidsdansk, dvs. til at give et substantiv eller nominalsyntagme adjektivisk funktion. Genitiv kan altså angive, at substantivet har sekundær ledfunktion, idet det udgør et adled i et nominalsyntagme (jf. Aa. Hansen 1956: 187).

I det tidligste gammeldansk fungerer genitiver, der på denne måde indgår i nominalsyntagmer som adled, ikke som bestemmere. Syntaktisk

indebærer dette, at et nominalsyntaxme ikke bliver bestemt af, at der indgår en genitiv i det, hvilket ses ved, at eventuelle adjektiver i nominalsyntaxmet ikke bøjes i bestemt form. Semantisk indebærer det, at genitiven er beskrivende snarere end bestemmende. I løbet af 1400-tallet sker der imidlertid en udvikling, hvor genitiver bliver omtolket til at være bestemmere, som udløser bestemt form i eventuelle adjektiver (Heltoft 2019: 178-180). I nutidsdansk er denne omtolkning stort set fuldt gennemført, således at foranstillet genitiv i et nominalsyntaxme fungerer som bestemmer i langt de fleste tilfælde (Hansen & Heltoft 2019: 448; 470).

I *Grammatik over det Danske Sprog* (GDS = Hansen & Heltoft 2019) anføres der imidlertid tre tilfælde, hvor den foranstillede genitiv ikke gør det nominal, den indgår i, bestemt. Disse tilfælde er: foranstillet ubestemt genitiv (s. 471), såkaldt attributiv genitiv (s. 449) og endelig genitiv som kvantumsangivelse (s. 448-449). I det følgende vil jeg se på to af disse typer, nemlig foranstillet ubestemt genitiv (fx *en mands fodspor sås tydeligt i sneen*) og attributiv genitiv (fx *en demokratiets mand*, *en naturens lov*). Med udgangspunkt i GDS's fremstilling vil jeg dels undersøge, i hvilket omfang disse brug af genitiv kan siges at være undtagelser fra reglen om, at foranstillede genitiver har bestemmerfunktion i nutidsdansk, og dels diskutere, hvordan man indholdsmæssigt kan forstå bestemthedsforholdene i nominalsyntaxmer med disse typer af genitiv.

2. Bestemthedsudtryk i nominalsyntaxmer med foranstillet ubestemt genitiv

Ifølge fremstillingen i GDS gør genitiver, som selv er bestemte, og som står som adled i et nominalsyntaxme, nominalsyntaxmet bestemt. Er genitiven derimod ubestemt, gør den ikke nominalet bestemt (GDS s. 470-471).¹

Til illustration af, at en foranstillet ubestemt genitiv ikke gør nominalet bestemt, anfører GDS (s. 471) følgende eksempler:

- (1) Kassen viste sig at indeholde en gammel landsbypræsts optegnelser fra en rejse til Rostock i 1723.
- (2) I går var der en tyrkisk grønthandlers butik der blev hærget af en flok skinheads.

1 GDS anfører dog, at en ubestemt genitiv gør nominalet bestemt, hvis genitiven har generisk betydning (fx *en svales rede er hovedsageligt lavet af ler*, GDS's eksempel, s. 471, min understregning).

I (1) lader det sig ikke afgøre ud fra morfologiske kriterier, om nominalet *en gammel landsbypræsts optegnelser fra en rejse til Rostock i 1723* er bestemt eller ubestemt. Dette skyldes, at hovedordet *optegnelser* står i pluralis: Et eventuelt adjektiv på beskriverpladsen ville derfor også stå i pluralis, og i pluralis er der ikke synlig forskel på adjektivers bestemte og ubestemte form.

Eksempel (2) er mere egnet til at undersøge genitivens indflydelse på nominalets bestemthed. Konstruktionen med *der*-kløvning kan imidlertid virke slørende mht. denne undersøgelse. Jeg vil derfor tage udgangspunkt i en simplere udgave af sætningen uden *der*-kløvning:

(2a) I går blev en tyrkisk grønhandlers butik hærget af en flok skinheads.

Vi kan her undersøge nominalets bestemthed ved at indsætte et adjektiv, som kan bøjes i bestemt og ubestemt form, på beskriverpladsen i nominalet. Vi kan da konstatere, at adjektivet kommer til at stå i bestemt form, fx:

(2b) I går blev en tyrkisk grønhandlers flotte butik hærget af en flok skinheads.

Adjektivets bestemte form viser, at et nominal betragtes som bestemt, dvs. identificerbart, også når det har en ubestemt genitiv på bestemmerpladsen.

3. Bestemthedsindhold i nominalsyntagmer med foranstillet ubestemt genitiv

Indholdsmæssigt indebærer brugen af et nominal i bestemt form, at afsenderen angiver over for modtageren, at nominalets referent er identificerbar for modtageren, og at afsenderen vil have modtageren til at identificere referenten. Grundlaget for, at referenten er identificerbar, kan være flere forskellige forhold, og på baggrund af dette kan man tale om forskellige bestemthedstyper (*GDS* s. 468-470).

Det forhold, at en foranstillet bestemt genitiv gør nominalet bestemt, forklares i *GDS* som et tilfælde af bestemthedstypen inferentiell bestemthed. På baggrund af eksemplet *naboens kat er blevet kørt over* forklares det på følgende måde (s. 471):

Egentlig er her tale om en art inferentiel bestemthed: Katten er identificerbar fordi naboen er det osv. Genitivens bestemte form angiver således en forudsætning for at nominalets referent kan være identificerbar.

På den baggrund giver det god mening at antage, at kun en bestemt genitiv gør nominalet bestemt, mens det ikke er tilfældet for ubestemte genitiver.

Mine iagttagelser ovenfor giver derfor anledning til at spørge, hvad grundlaget er for, at også ubestemte genitiver på bestemmerpladsen gør nominalet bestemt – eller med andre ord, hvorfor nominalets referent betragtes som identificerbar. I vores eksempel (2b) med grønthandlerens butik: I hvilken forstand kan man sige, at butikken er identificerbar for modtageren? Her er den form for inferentiel bestemthed, som gør sig gældende, når der står en bestemt genitiv på bestemmerpladsen, ikke tilstrækkelig som forklaring.

En mulig forklaring på dette kan vi finde ved at inddrage en anden bestemthedstype, nemlig anaforisk kontekstuel bestemthed. Herved forstås det forhold, at en referent er identificerbar for modtageren, fordi referenten har optrådt tidligere i teksten (*GDS* s. 469).

Hvordan denne type bestemthed kan være relevant, vil jeg illustrere med et andet eksempel: Det samme kommunikative indhold som i (2b) kunne man udtrykke på en anden og mindre komprimeret måde:

(2c) Der er en tyrkisk grønthandler. Hans flotte butik blev i går hærget af en flok skinheads.

Når udsagnet er foldet ud på denne måde, kan vi se, at grønthandleren i den indledende sætning indføres som en ny diskursreferent, hvilket sker med et ubestemt nominal. Derved får modtageren instruks om at forestille sig ham som referent. Efter punktummet er grønthandleren nu identificerbar, fordi han tidligere er blevet introduceret. Han kan derfor omtales med et personligt pronomen, idet personlige pronominer altid betegner en identificerbar referent (*GDS* s. 471). Ved brugen af *hans* er der således tale om kontekstuel bestemthed. Når også nominalet *hans flotte butik* er bestemt, skyldes det derimod inferentiel bestemthed. Butikken er identificerbar, fordi grønthandleren er det. Der er således to forskellige former for bestemthed på spil, både kon-

tekstuel og inferentiel: Nominalet *hans* er bestemt i kraft af kontekstuel bestemthed, mens nominalet *hans flotte butik* er bestemt i kraft af inferentiel bestemthed.

Det virker som en rimelig antagelse, at der også i (2b) gør sig en lignende kombination af kontekstuel og inferentiel bestemthed gældende, selvom det i denne sætning sker i mere komprimeret form. Måske er der i virkeligheden tale om, at morfemet *-s* fungerer som en form for personligt possessivt pronomen, der som sådan per definition henviser til en identificerbar referent. En sådan analyse ville kunne forklare, hvorfor ubestemt genitiv som adled generelt gør nominalet bestemt. Man kan her sammenligne med det forhold, at et possessivt pronomen undertiden anvendes som et alternativ til genitiv-*s* (se Aa. Hansen 1967: II 230-231),² samt med den såkaldte garpegenitiv i norsk (fx *mannen sin bok* i betydningen 'mandens bog' – se fx Faarlund m.fl. 1997: 256-260) og med lignende konstruktioner i jysk dialekt (Diderichsen 1962: 112; Aa. Hansen 1967 II: 230; Jul Nielsen 1986: 60-71).

Hvis denne teori har noget på sig, kan vi opfatte syntagmekonstruktionen i (2b) på følgende måde: *en tyrkisk grønthandler-* [afsenderen giver modtageren den instruks at forestille sig en referent, der svarer til denne beskrivelse] *-s* [dette fungerer som en slags possessivt pronomen, som henviser anaforisk til den tidligere nævnte og derfor identificerbare referent, så det omtrent har betydningen 'hans'] *flotte butik* [butikken er identificerbar ved inferentiel bestemthed].

2 I nutidsdansk forekommer sådanne konstruktioner antageligt fortrinsvis i talesprog. I en radioudsendelse (Klog på sprog, DR P1, 17-06-22) kan man høre følgende eksempler udtalt af to forskellige deltagere:

"... og så på forskellig vis ... tager man fat i noget, der skal ramme noget personligt, ikke, så enten ens egne oplevelser eller folk, man kender, deres oplevelser."

"... men det ligger jo meget godt i forlængelse af Liberal Alliance, som han jo er partileder for, deres budskaber."

I tilfælde som disse kunne man i princippet have brugt genitiv-*s* i stedet for *deres* (jf. *GDS* s. 445-446). Brugen af det possessive pronomen kan opfattes som afsenderens forsøg på at tydeliggøre genitiven for modtageren, fordi et genitiv-*s* i disse tilfælde ville være placeret et sted, hvor modtageren ikke nødvendigvis ville forvente det. Det klitiske element *-s*, som modtageren potentielt ville kunne overheøre, erstattes af et trykstærkt possessivt pronomen, som hjælper modtageren med at orientere sig i sætningsstrukturen. Konstruktioner som disse kan eventuelt tolkes i retning af, at genitiv-*s*'et betragtes som semantisk ækvivalent med et possessivt pronomen.

4. Bestemthedsudtryk i nominalsyntaxer med attributiv genitiv

Vi kan nu gå videre til den type genitiv, som i *GDS* kaldes for den attributive genitiv (s. 448-449). Som tidligere nævnt er den attributive genitiv ifølge fremstillingen i *GDS* en anden af undtagelserne fra reglen om, at foranstillet genitiv gør et nominal bestemt. I det følgende vil jeg se på, i hvilket omfang dette faktisk er tilfældet.

Ifølge *GDS* er den attributive genitiv kendetegnet ved, at den står på beskriverpladsen i nominalsyntaxet – i modsætning til bestemmergenitiven, som står på bestemmerpladsen. Derfor kan der stå en bestemmer foran en attributiv genitiv, fx en bestemt eller ubestemt artikel. Blandt eksemplerne i *GDS* (s. 449) er:

- (3) Når Dyndkongens håndlangere fra Dødbidernes Forsnævringsfront får lov at krible og krable i teksten, hæmmes det fantasiens kvantespring, der i bedste fald kan gøre os til uforskrækkede mennesker ...
(*Politiken* 27. marts 1993, sektion 3, s. 1)
- (4) ... sprogligt ligger beretningen højt over, hvad man kunne forvente af en uoplyst almuens mand.
(*Skalk* 5 2002, s. 22)
- (5) London, denne Maskinernes store Verdens By³
(H. C. Andersen: *En Digters Bazar. Samlede værker 14*. Gyldendal 2006, s. 226)
- (6) en stor retfærdighedens sejr (konstrueret eksempel)

En bestemt artikel eller et bestemt pronomen på et nominals bestemmerplads vil under alle omstændigheder gøre nominalet bestemt. For at undersøge, hvilken effekt den attributive genitiv har på nominalets bestemt-hed, må vi derfor rette blikket mod de tilfælde, hvor der står en ubestemt artikel på bestemmerpladsen. Desuden har vi brug for et adjektiv, hvis bestemthedsbøjning kan vise, om nominalet opfattes som bestemt eller ubestemt. Både eksemplet *en uoplyst almuens mand* og eksemplet *en stor retfærdighedens sejr* lever op til disse kriterier, og i begge tilfælde kan det konstateres, at adjektivet som forventet står i ubestemt form.

---

3 Bemærk, at *Verdens* ikke er en genitiv, men at der derimod er tale om særskrivning af ordet *Verdensby*.

Det viser sig imidlertid ved nærmere eftersyn, at adjektivets placering i nominalsyntagmet er afgørende for, om adjektivet står i bestemt eller ubestemt form. I de to nævnte eksempler står adjektivet således før genitiven. Det forholder sig derimod anderledes, hvis vi ser på eksempler, hvor adjektivet står efter genitiven. Hvis man ville referere H. C. Andersen-citatet (5) ovenfor, kunne man sige:

- (7) Andersen omtaler London som en maskinernes store verdensby.

Det bemærkes her, at adjektivet *store* står i bestemt form, til trods for at nominalsyntagmet *en maskinernes store verdensby* har en ubestemt artikel på bestemmerpladsen. Det synes at være en generel regel ved denne type genitiv, at adjektivet står i bestemt form, når det følger efter genitiven. En række autentiske eksempler kan illustrere dette (mine understregninger):

- (8) ... Iris forestiller sig helvede som et galskabens jordiske inferno ...
(Anita Bech Albertsen: *Et tekstanalytisk mellemværende*.
Syddansk Universitet 2009, s. 287)
- (9) Thi i så fald er jo hele dette kirkelige skuespil kun klingklang, en tilværelsens kosteligt udstyrede rangle til at berolige og dysse den i søvn med.
(Troels Troels-Lund: *Bakkehus og Solbjerg III*,
2. udg. Gyldendal 1972, s. 16.)
- (10) Alle billeder er svøbt i et kvalmefremkaldende, gult skær. En underbevidsthedens tunge tåge, der gør det ualmindeligt svært at navigere fornuftigt rundt i plottet.
(*filmz.dk* 2. juni 2015)
- (11) Der har været tale om et kræfternes frie spil.
(*Folketingstidende 1988-89*, forhandlingerne, spalte 9068)

- (12) For er Kashmir ikke et paradys, et eventyrets, drømmenes, overdri-
velsernes, fantasiens og fortællekunstens fordoblede verden, dens
utopia, ikke-sted?⁴

(*www.information.dk* 17. august 2007)

- (13) Paa Bordet lyser Lampens Kuppel mat: / En Haabets spinkle
Flamme — Fredens Kærte.

(Hulda Lütken: *Klode i Drift*. Gyldendal 1941, s. 78)

Disse eksempler tyder på, at attributive genitiver fungerer som bestem-
mere, idet de udløser bestemt form i adjektiver, som følger efter genitiven.
Denne iagttagelse giver anledning til at overveje, hvordan man bør analy-
sere denne type syntagmer topologisk.

Ifølge *GDS* står attributive genitiver på beskriverpladsen i nominal-
syntagmet (s. 449). Dvs. at man kan analysere dem som i skemaet ne-
denfor.⁵

Foranstillede attributter		Hovedord	Efterstillede attributter
Bestemmer (determinativ)	Beskriver		
det	fantasiens	kvantespring	der i bedste fald kan gøre os til uforkrækkede mennesker
en	uoplyst almuens	mand	-
denne	Maskinernes store	Verdens By	-

Genitivernes placering på beskriverpladsen skal ses i sammenhæng med, at *GDS* opfatter den attributive genitivs funktion som ”rent adjektivisk” (s. 449). Som vi har set, tyder det imidlertid på, at disse genitiver

4 Den genusmæssige inkongruens mellem bestemmeren *et* og hovedordet *verden* er næppe tilsligtet fra skribentens side. Måske har den lange afstand mellem de to ord været medvirkende til at udløse fejlen.

5 Jeg tager udgangspunkt i nominalsyntagmets struktur som beskrevet i Christensen & Christensen 2019: 182-183. *GDS* (s. 518) opererer med et mere udbygget skema med flere felter. Så stor en detaljeringsgrad er imidlertid ikke nødvendig for nærværende diskussion. Dog anvender jeg i dette skema *GDS*-betegnelserne ”bestemmer”, svarende til ”determinativ” hos Christensen & Christensen, og ”beskriver”, svarende til ”adjektivattribut” hos Christensen & Christensen. Dette sker dels for nemmere at kunne gå i dialog med *GDS*, og dels fordi ”adjektivattribut” virker som en uheldig betegnelse i denne sammenhæng, hvor pointen netop er, at der kan stå substantiver i genitiv på denne plads.

snarere har bestemmerfunktion. Det er derfor ikke umiddelbart oplagt, at de står på beskriverpladsen i syntagmet sammen med adjektivattributter.

Man kan dog heller ikke uden videre sige, at attributive genitiver står på bestemmerpladsen i syntagmet. Eksemplet *en uoplyst almuens mand* kan illustrere problemet: Hvis *almuens* er en bestemmer, har vi to bestemmerpladser i syntagmet, udfyldt af hhv. *en* og *almuens*, og disse to bestemmerpladser er adskilt fra hinanden af en beskriverplads, udfyldt af *uoplyst*. En sådan struktur bryder med det sædvanlige skema for nominalsyntagmers opbygning. Dette giver anledning til at overveje, om der er flere pladser på spil i nominalsyntagmer med attributiv genitiv end i andre typer af nominalsyntagmer. En mulig tolkning er, at nominalsyntagmer med attributiv genitiv har en fordobling af felterne for foranstillede attributter, således at man kan operere med et skema som nedenstående. En sådan tolkning giver også mening indholdsmæssigt, som det vil fremgå af afsnit 5 nedenfor.

Forslag til skema for nominalsyntagmer med attributiv genitiv:

Foranstillede attributter		Foranstillede attributter		Hovedord	Efterstillede attributter
Bestemmer (determinativ)	Adjektivattribut	Bestemmer (determinativ)	Adjektivattribut		
det	-	fantasiens	-	kvantespring	der i bedste fald kan gøre os til uforkrækkede mennesker
en	uoplyst	almuens	-	mand	-
denne	-	Maskinernes	store	Verdens By	-
en	stor	retfærdighedens	-	sejr	-
et	-	galskabens	jordiske	inferno	-

Det kan bemærkes, at der her ikke er anført eksempler på syntagmer, hvor begge pladser til adjektivattributter er udfyldt. Sådanne eksempler kan godt konstrueres, fx *det omtalte kræfternes frie spil* eller *et decideret galskabens jordiske inferno*, men det er ikke lykkedes mig at finde autentiske eksempler på syntagmer med denne struktur, hvilket tyder på, at de kun sjældent forekommer i faktisk sprogbrug. Forklaringen herpå skal formentlig søges i, at sådanne konstruktio-

ner kan opleves som stilistisk opstyltede eller unødigt komplekse og derfor i vidt omfang undgås.⁶

Under alle omstændigheder forekommer det rimeligt at konkludere, at attributiv genitiv fungerer som bestemmer, eftersom den ikke kan efterfølges af et adjektiv i ubestemt form.

5. Bestemthedsindhold i nominalsyntagmer med attributiv genitiv

Som vi har set, indeholder nominalsyntagmer med attributiv genitiv flere forskellige markeringer af bestemthed, og disse kan undertiden være i tilsyneladende modstrid med hinanden, som for eksempel i syntagmet *et galskabens jordiske inferno*, hvor vi både har ubestemt artikel og adjektiv i bestemt form. Dette forhold rejser spørgsmålet om, hvordan man indholdsmæssigt kan forklare bestemthedsforholdene i denne type syntagmer.

I *GDS* (s. 479-485) behandles en række forskellige konstruktioner, hvor to forskellige bestemthedsmarkeringer optræder i samme nominal, bl.a. konstruktioner med bestemt eller ubestemt artikel foran proprium og konstruktioner med *denne* foran bestemt nominal. Herom hedder det bl.a. (s. 479-480):

Normalt udelukker de forskellige bestemthedsmarkeringer hinanden, hvilket i sig selv er en bekræftelse af at de udgør en kategori. Men der findes eksempler på at nogle af elementerne kan optræde samtidigt:

den rasende Roland
 en Claus Bruun
 denne din fremragende indsats
 hende den lille rødhårede pige
 Jensens den ældste søn

6 Det må i den forbindelse tages i betragtning, at konstruktioner med attributiv genitiv i sig selv har et stilistisk præg i retning af det højtidelige eller højstemte, jf. Aage Hansen (1967 II: 229), som skriver, at konstruktioner med bestemmer foran genitiv i bestemt form (dvs. som i alle eksemplerne (3) til (13) ovenfor) bruges ”i højere skriftsprog”. Hansen nævner også, at konstruktionen med ”attributiv bestemmelse til enheden genitiv + subst.” (dvs. syntagmer af typen *en uoplyst almuens mand*, hvor den forreste plads til adjektivattributter i det foreslåede skema er udfyldt) forekommer sjældent. Hvis denne konstruktion i sig selv er sjælden, må konstruktioner, hvor **begge** pladser til adjektivattributter er udfyldt, være endog meget sjældne.

Det vil sige at bestemthed modificeres ved kombination af forskellige bestemthedsudtryk; semantisk vil det sige at bestemthed er mere end én ting, eller rettere: at der findes variationer af bestemthed.

Dette fænomen kalder Erik Hansen i en anden publikation for kvalificeret bestemthed (2001: 284). På baggrund af min analyse ovenfor virker det oplagt, at nominaler med attributiv genitiv også må betragtes som tilfælde af kvalificeret bestemthed, idet de kombinerer flere forskellige bestemthedsmarkeringer, som sædvanligvis ville udelukke hinanden.

Før vi ser nærmere på, hvordan denne kvalificerede bestemthed virker i nominaler med attributiv genitiv, er det på sin plads at nævne et par yderligere karakteristika ved attributive genitiver: Som påpeget af *GDS* (s. 449) er det karakteristisk for attributive genitiver, at de altid har generisk reference. Det kan desuden bemærkes, at attributive genitiver generelt står i bestemt form (jf. Aa. Hansen 1967 II: 225; 229). Der kan både være tale om bestemt form singularis (*fantasiens*, *almuens*, *retfærdighedens*) og bestemt form pluralis (*maskinernes*, *drømmenes*, *overdrivelsesnes*).

Hvis det er korrekt, at nominaler med attributiv genitiv har kvalificeret bestemthed, kan man opfatte deres struktur på den måde, at genitiven sammen med hovedordet (og eventuelle adjektiver, som er placeret mellem disse) er en helhed, som udgør en slags kerne i nominalet. Denne helhed kan så modificeres bestemthedsmessigt ved at placere andre bestemmere foran den. Denne struktur kan illustreres ved hjælp af parenteser:

det (fantasiens kvantespring) der i bedste fald kan gøre os til
 uforskrækkede mennesker
 en uoplyst (almuens mand)
 denne (Maskinernes store Verdens By)
 en stor (retfærdighedens sejr)
 en (maskinernes store verdensby)
 et (galskabens jordiske inferno)

Ordene i parentes udgør altså en helhed, som ordene uden for parentes modificerer (sml. beskrivelsen af hierarkiske attributivstrukturer i *GDS*, s. 530). Hvis vi sammenligner med mit forslag til skema for nominalsyntagmer med attributiv genitiv ovenfor, kan vi konstatere, at den parentetiske helhed består af nominalsyntagmets hovedord og det sæt af foranstillede

attributter, som står nærmest på hovedordet. Det sæt af foranstillede attributter, som står fjernest fra hovedordet, står derimod uden for parentes. Helheden i parentes er altid et bestemt nominal, idet det har genitiven på bestemmerpladsen. Et nominalsyntaxme med attributiv genitiv kan derfor defineres som: et nominal, som på bestemmerpladsen har en generisk genitiv i bestemt form, og som derfor som udgangspunkt er bestemt, men hvis bestemthed er kvalificeret vha. en yderligere foranstillet bestemmer.

De foranstillede bestemmere, som kvalificerer bestemtheden i denne type nominalsyntaxmer, kan være af flere forskellige slags. De tre vigtigste af disse er: pronomenet *denne*, ubestemt artikel og pronomenet *den* sammen med en efterstillet relativsætning. Jeg vil afslutningsvis give en kort omtale af disse tre måder at kvalificere bestemtheden på.

Pronomenet *denne* bruges som kvalificerende bestemmer til at angive, at det samlede nominal henviser til et identificerbart eksemplar af den pågældende kategori, fx:

- (14) I denne nederlagets stund kan vi længselsfuldt tænke på Europamesterskabet i 1992.

(*bt.dk* 16. juni 2002)

Her henviser nominalet *denne nederlagets stund* til et identificerbart eksemplar af kategorien 'nederlagets stund', dvs. til et specifikt tidspunkt, som modtageren er i stand til at identificere. Man kan her bemærke, at hvis *denne* udelades, bliver sætningen mindre entydig:

- (14a) I nederlagets stund kan vi længselsfuldt tænke på Europamesterskabet i 1992.

I (14a) kan *nederlagets stund* stadig henviser til et identificerbart tidspunkt som i (14), men der er også den tolkningsmulighed, at udsagnet er generisk, således at *nederlagets stund* henviser til ethvert tidspunkt, som passer til beskrivelsen 'nederlagets stund'. Dette viser, at pronomenet *denne* bruges til at gøre det utvetydigt, at det samlede nominal henviser til et identificerbart eksemplar.

Omvendt bruges ubestemt artikel som kvalificerende bestemmer til at angive, at det samlede nominal henviser til et ikke-identificerbart eksemplar af den pågældende kategori: *en demokratiets mand, en naturens lov, en uoplyst almuen mand* osv.

Endelig er der konstruktionen med *den* og efterstillet relativsætning, dvs. konstruktioner af typen *det fantasiens kvantespring, der i bedste fald kan gøre os til uforskrækkede mennesker*. Med denne modificering af nominalets bestemthed angives det, at det samlede nominal henviser til et identificerbart eksempel af den pågældende kategori, idet det er relativsætningen, der gør referenten identificerbar (ved kataforisk kontekstuel bestemthed, jf. *GDS* s. 469).

6. Konklusion

I denne artikel har jeg undersøgt to af de undtagelser, som anføres i *GDS*, fra reglen om, at genitiver i nutidsdansk fungerer som bestemmere, som gør det nominal, de indgår i, bestemt.

Den første af disse undtagelser var ubestemt genitiv. Ud fra morfologiske kriterier blev det påvist, at ubestemte genitiver gør deres nominal bestemt. Påvisningen af, at ubestemte genitiver gør deres nominal bestemt, rejste spørgsmålet om, hvordan man kan forklare dette forhold indholdsmæssigt. Det blev foreslået at tolke det som en kombination af anaforisk kontekstuel bestemthed og inferentiel bestemthed.

Den anden undtagelse var såkaldt attributiv genitiv. Det blev påvist, at denne type genitiv udløser bestemt form i adjektiver, som er placeret til højre for genitiven. På denne baggrund blev det foreslået at tolke bestemtheden i nominaler med attributiv genitiv som en variant af kvalificeret bestemthed, hvor bestemtheden i et nominal med en generisk genitiv er modificeret vha. en foranstillet bestemmer.

Om forfatteren

Stefan Nyord, cand.mag. i historie og latin 2008, sidefag i dansk 2022.

Litteratur

Christensen, L. H. & R. Z. Christensen (2019): *Dansk grammatik*, 4. udg. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Diderichsen, P. (1962): *Elementer dansk grammatik*, 3. udg. København: Gyldendal.

Frederiksen, B. O. (2019): Gammeldansk. I: *Dansk Sproghistorie 3. Bøjning og bygning*. E. Hjorth m.fl. (red.). Århus: Aarhus Universitetsforlag, 41-72.

Faarlund, J. T. m.fl. (1997): *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

GDS = Hansen & Heltoft 2019.

- Hansen, E. (2001): *Glæden ved grammatik. Udvalgte artikler og afhandlinger*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2019): *Grammatik over det danske sprog*, 2. udg. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Hansen, Aa. (1956): Kasusudviklingen i dansk. I: *Festskrift til Peter Skautrup*. S. Aakjær m.fl. (red.). Århus: Universitetsforlaget i Aarhus, 183-193.
- Hansen, Aa. (1967): *Moderne dansk I-III*. København: Grafisk Forlag.
- Heltoft, L. (2019): Fra gammeldansk til nutidsdansk. I: *Dansk Sproghistorie 3. Bøjning og bygning*. E. Hjorth m.fl. (red.). Århus: Aarhus Universitetsforlag, 129-225.
- Jul Nielsen, B. (1986): Om pronominet *sin* i jysk. I: *Danske folkemål* 28, 41-101.